

Kerndocument Visie en strategie

Voorlopersgroep Opleiden in de school

Wat is cruciaal voor Opleiden in de School?

De term Opleiden in de School wordt sedert de eerste nota's (Nota Ten dienste van de School, 2001, Nota Maatwerk, 2001) rond de wisseling van de eeuw gebruikt voor samenwerking tussen lerarenopleidingen en besturen van PO, VO en MBO, ten aanzien van het opleiden van zowel aanstaande als zittende leerkrachten, van de start van de lerarenopleiding tot het einde van de carrière. Deze visie dateert al uit het rapport van de Commissie van Es (1993) gericht op de vitalisering van het leraarsberoep, met speciale aandacht voor scholen als professionele arbeidsorganisaties, leven lang leren en de school als professionele leergemeenschap. De visie uit die nota's wordt in latere documenten verwoord als 'Partners in Leren' (Geldens, 2007) of Opleidingsschool (Deinum et al., 2005).

Bovenstaande landelijke ontwikkeling maakt het mogelijk om een gezamenlijke ambitie en visie te ontwikkelen, gericht op het opleiden en professionaliseren van excellente leraren. Het concept dat daarvoor gebruikt wordt is Opleiden in de School, waarbij de aandacht dus zowel gericht is op het samen leren van (a.s.) leerkrachten op de werkplek met speciale aandacht voor de opleiding tot leerkracht als op de totale schoolontwikkeling. Het samen leren krijgt gestalte in verschillende onderwijsarrangementen (Mattsson, Eilertsen, & Rorrison, 2011) waaronder een-op-een mentor-student begeleiding, learning communities (CoPs, intervisie) of gerichte schoolspecifieke professionaliseringsthema's.

De aandacht is zowel gericht op het samen leren van (aanstaande) leerkrachten op de werkplek met speciale aandacht voor de opleiding tot leerkracht, als op de totale schoolontwikkeling. Het samen werken en leren krijgt volgens Hennissen (2011) gestalte in zogenaamde 'leraarsnesten', waarin aankomende leerkrachten, zittende leerkrachten en lerarenopleiders participeren. Dat stelt scherpe eisen aan de mate van samenwerking, het curriculum, de school als professionele leergemeenschap, de opleidingsdidactiek en de professionaliteit van de lerarenopleiders.

Eén aandachtsgebied dient speciaal genoemd te worden en dat betreft de directe begeleiding van (aanstaande) leerkrachten in scholen in de vorm van mentoring of coaching, omdat met name studenten aangeven dat de mentor van cruciaal belang is. De begeleiding en beoordeling door mentoren en daarnaast schoolopleiders vereist een hoge mate van deskundigheid. Opleidingsinstituten ontwikkelden hiervoor de laatste decennia professionaliseringstrajecten, met name op het gebied van begeleidingsvaardigheden (Crasborn & Hennissen, 2010).

Onderzoek

Onderzoek naar twintig jaar Professional Development Schools (Neapolitan, 2011) toont de voordelen van intensieve vormen van samenwerken, die uitgaat van de gelijkwaardige samenwerking tussen de instellingen, waarbij vernieuwingen in de lerarenopleidingen samengaan met schoolontwikkeling (Furlong, 2000) en omgekeerd. Er blijkt minder uitval bij beginners die op deze wijze zijn opgeleid.

Aanstaande professionals zijn meer georiënteerd op leerlingen, reflectiever ingesteld, vertonen qua instructie en planning effectiever gedrag en zijn beter in staat om kennis in praktijk te gebruiken. De Amerikaanse PDS kent best practices net zoals in Nederland.

Het blijft echter lastig om generieke uitspraken te doen over effecten. Besa en Budcher (2014) tonen op basis van onderzoek in het Duitstalige gebied dat er vele vraagtekens zijn rondom de effecten van het leren in de praktijk, mede door de grote verscheidenheid in onderzoeksaanpakken en het niet onder controle kunnen houden van allerlei randvoorwaarden. Rorrison (2011) stelt dat het leren in de praktijk sterk 'under-theorised' is, en vraagt aandacht voor het ontwikkelen van theorieën in internationaal perspectief die Opleiden in de School ondersteunen.

De praktijk kent een andere logica en wetmatigheid dan alleen de wetenschappelijke. Het onderwijs kenmerkt zich juist door vele 'werkzame' activiteiten zonder dat die onderzocht zijn. Het is dan ook van belang om naast internationaal vergelijkend onderzoek te ontwikkelen, onderzoek van onderop te stimuleren, zodat het onderwijs in zijn algemeenheid en leerkrachten in het specifieke zicht krijgen op hun eigen handelen en de kracht daarvan. Dat bewustzijn is de motor voor de verdere ontwikkeling van de kwaliteit van de Opleidingsschool. Die wordt bij alle partners regelmatig onderzocht op het niveau van het samenwerkingsverband en daarnaast worden met name academische basisscholen aangesproken op de kwaliteit van hun kwaliteitssorgsysteem in relatie tot het professionaliseren van (aanstaande) leerkrachten.

Uitdagingen

De grootste uitdaging voor Opleiden in de School is de koppeling tussen praktijk en theorie. De verschillende redenen voor het ontstaan van deze kloof in de lerarenopleiding zijn inmiddels wel bekend (Hennissen, 2011). De grootste uitdaging is het zoeken naar mogelijkheden om te leren van praktijkervaringen en om theoretische principes te koppelen aan het handelen. Kroeze (2014) spreekt in dit verband dat de begeleiding op de werkplek te weinig inhoudelijk geprogrammeerd is. Juist een duidelijker programmering, die tot uiting komt in een instituutsdeel en een werkplekdeel in de school, kan soelaas bieden. Koster (2013) tracht middels onderzoek het formele leren op de werkplek te ontwikkelen, en daarmee de koppeling tussen praktijk en theorie te versterken. Ook het leren in Communities of Practice (CoP) waarbinnen met behulp van de onderzoekscyclus, het belangrijkste thema van de school onderzocht wordt in groepen, bestaande uit zowel aanstaande als zittende leerkrachten is gericht op het realiseren van leerprocessen waarbij theorie een belangrijke rol speelt. De academische opleidingsscholen zoals we die in Nederland kennen gedurende een aantal jaren, sluiten direct bij deze ontwikkeling aan.

Een tweede uitdaging heeft betrekking op het verrichten van onderzoek de komende jaren. Het huidige onderzoek is sterk gericht op monitoring van effecten en weinig op de onderliggende theorieën en principes waardoor het leren daadwerkelijk plaatsvindt. De uitdaging is daadwerkelijk op zoek te gaan naar het geheim van het leren op de werkplek en niet voortdurend effecten willen aantonen. Zoals vaker blijkt in het onderwijs is naarmate met sterker tracht om studenten of leerlingen te helpen, er minder vooruitgang geboekt wordt. Het aantonen van effecten gaat niet via de weg van de grootschalige monitoronderzoeken, maar via een systematische en langdurige investering in het verrichten van onderzoek naar de werking en de succesfactoren. Dat vereist wellicht ook een andere infrastructuur van onderzoek verrichten en het financieren van onderzoek zoals dat op dit moment gebeurt.

Kortom

Als we de ontwikkelingen van de laatste jaren op een rij zetten dan is het succes vooral afhankelijk van een aantal kritische factoren: de wil om samen te werken tussen partners, het vrijmaken van tijd voor betrokkenen in het proces, de mate van gelijkwaardigheid tussen de partners, de mate van gelijkwaardigheid die studenten voelen in de dagelijkse schoolpraktijk, de kwaliteit van de leergemeenschap in de school, het beschikken over opleidingsdidactiek en een curriculum waardoor integratie van praktijk en theorie gerealiseerd kan worden, een cultuur van elkaar als partners op alle niveaus feedback geven, het daadwerkelijk maken van structurele afspraken voor iedereen, optimale professionalisering van mentoren en schoolopleiders.

Eigenlijk staat Opleiden in de School nog in de kinderschoenen. Kwaliteit wordt gevormd door jarenlang samen op basis van onderling vertrouwen samen te werken. Alleen op die manier kon Eindhoven in 2010 uitgeroepen worden tot de Slimste Regio van de Wereld. Alleen als innovatie wordt gestimuleerd door de samenwerkende partijen, zal iedereen er voordeel van hebben.

Lijst van bronnen

- Arnold, K-H., Groschner, A., Hascher, T. (2014). Schulpraktika in der Lehrerbildung: Theoretische Grundlagen, Konzeptionen, Prozesse und Effecte. Munster, Waxmann.
- Korthagen, F., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B., & Wubbels, T. (2001). Linking practice to theory: The pedagogy of realistic teacher education. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Mattsson, M., Eilertsen T., & Rorrison, D. (Eds.) (2011). A Practicum Turn in Teacher Education. Rotterdam, Sense.
- Neapolitan, J. (Ed.) (2011). Taking stock of Professional Development Schools: What's needed now. New York: NSSE, Columbia University.

Links

<https://sites.google.com/a/dsv.su.se/pracnetwork/>

Voor meer informatie: Paul Hennissen (Zuyd Hogeschool & Fontys Hogescholen), paul.hennissen@zuyd.nl.